

**INSTITUTIONEN FÖR
SOCIOLOGI
OCH ARBETSVETENSKAP**

KONSTRUKTIONER AV BARN SOM MÅLSÄGARE OCH DESS BROTTSOFFERSTATUS

En kvalitativ textanalys av tingsrättsdomar
gällande barnfridsbrott

Eleonora Håkansson

Linda Dürholt

Examensarbete för Kandidat i kriminologi, 15 hp

Handledare: My Hyltegren

Termin: VT22

Abstract

Titel: Konstruktioner av barn som målsägare och dess brottsofferstatus – En kvalitativ textanalys av tingsrättsdomar gällande barnfridsbrott

Författare: Eleonora Håkansson och Linda Dürholt

Handledare: My Hyltegren

Examinator: Sofia Strid

Typ av arbete: Examensarbete för kandidat i kriminologi, 15 hp

Tidpunkt: Vårterminen 2022

Antal tecken inkl. blanksteg: 69 769

Syfte och frågeställningar: Syftet med studien är att bidra med förståelse kring lagen om barnfridsbrott i form av hur barn konstrueras som målsägande i tingsrättsdomar, samt vad det kan få för betydelse för barnets brottsofferstatus. Åtal som rör indirekta offer är ett komplext ämne och arbetet bidrar således med en fördjupad kunskap i hur den rättsliga bedömningen i olika barnfridsbrott hittills sett ut samt hur det kan påverka brottsofferstatusen.

- Hur konstrueras barn som målsäganden i tingsrättsdomar när de bevittnat våld mellan närstående?
- Vad har det för betydelse för barns brottsofferstatus?

Metod och material: Studien är kvalitativ och består av en tematisk textanalys av 16 domskäl från olika tingsrätter i Sverige. Förhållningssättet har varit abduktivt i form av en växling mellan teori och empiriskt material. Resultatet presenteras i form av en tematisk redogörelse av de teman som vuxit fram genom kodning.

Huvudresultat: Barnfridsbrottet är något som ter sig komplext, framförallt då det behandlar indirekta offers utsatthet. Analysen visar flera hierarkiska ordningar kring barnfridsbrottet, både när det gäller begrepp och individer. En risk verkar vara att barn som målsäganden konstrueras i relation till varandra, där en konsekvens blir att ena barnet kan anses i mer behov av skydd än den andra. Analysen visar även en tendens på att barn som befinner sig i nära anslutning, gärna i samma rum, som både ser och hör våldet verkar få en större offerroll, kontra det barn som befinner sig i ett annat rum där det inte kan styrkas på liknande sätt att hen uppfattat händelsen. Det kan leda till föreställningar om vad ett legitimt respektive icke-legitimt brottsoffer är. Avslutningsvis verkar barnet i högre utsträckning inte äga sitt mål på samma sätt som vuxna, trots att lagstiftningen inrättades med syftet att stärka barnens äganderoll och höja deras individuella röster.

Nyckelord: Barnfridsbrott, barn som målsäganden, brottsofferstatus, bevittna, konstruktioner

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare My Hyltegren. Den uppmuntran som du kontinuerligt gett oss, inte minst i våra självkritiska stunder, har varit ovärderlig. Din guidning, konstruktiva feedback och vägledning genom processen har bidragit till utvecklingen av denna uppsats.

Ett varmt tack!

1. INLEDNING	5
1.1 BARN SOM MÅLSÄGANDEN	5
1.2 KRIMINALISERINGEN AV BARNFRIDSBROTT	6
1.3 PROBLEMFÖRMULERING	7
1.4 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
2. TIDIGARE FORSKNING	9
2.1 BARNNS TANKAR OCH AGERANDE VID VÅLD I NÄRA RELATION	9
2.2 SYNEN PÅ BARN ÖVER TID	10
2.3 BARNNS RÖST I FORSKNING OCH RÄTTSVÄSENDET	10
2.4 BARN SOM BROTTSOFFER	11
2.5 STUDIENS RELEVANS UTIFRÅN TIDIGARE FORSKNING	12
3. TEORI	13
3.1 SOCIALKONSTRUKTIVISM	13
3.2 VIKTIMOLOGI SOM TEORI	13
4. METOD	16
4.1 TIDIGARE FORSKNING	16
4.2 INSAMLING AV EMPIRISKT MATERIAL	17
4.3 ANALYTISKT TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	18
4.4 STUDIENS ALTERNATIVA TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	19
4.5 STUDIENS KVALITET	20
4.6 ETISKA REFLEKTIONER	21
5. RESULTAT OCH ANALYS	23
5.1 BARNET SOM SKYDDAS	23
5.2 BARNFRIDSBROTTETS BEGRÄNSADE FÖRUTSÄTTNINGAR	25
5.3 BARNET I UNDERORDNAD POSITION.....	27
5.4 ATT <i>SE</i> I RELATION TILL ATT <i>HÖRA</i>	28
5.5 ETT BARNPERSPEKTIV	30
6. SLUTSATS OCH DISKUSSION	32
6.1 EN HIERARKISK ORDNING	32
6.2 LEGITIMT KONTRA ICKE-LEGITIMT OFFER.....	33
6.3 SAMMANFATTANDE SLUTSATS	33
7. LITTERATURLISTA	35
BILAGA 1	39
BILAGA 2	40

1. Inledning

Den här studien kommer handla om konstruktioner av barn som målsägare och dess brottsofferstatus gällande barnfridsbrott. Barn som målsägare avseende barnfridsbrott är något som i begränsad utsträckning undersökts inom den viktimologiska forskningen. Därav bidrar studien genom att undersöka hur sociala konstruktioner av barn ter sig i tingsrättsdomar, men även vad det kan få för betydelse för brottsofferstatusen. Detta kommer göras genom tematisk textanalys utifrån socialkonstruktivistisk teori och viktimologiska begrepp som viktimisering samt det ideala offret.

I Sverige lever vart tionde barn i ett våldsamt hushåll (Jernbro & Jansson, 2016:8) vilket Brottsförebyggande rådet uppskattar innebär att minst 150 000 barn lever med våld mellan närstående (Brå, 2014:73). I två undersökningar från 2000 och 2006 framkom att barn som lever i hushåll med våld mellan vuxna har sex gånger högre risk att själv utsättas för våldet (Janson, Jernbro & Långberg, 2011:64). Enligt barnrättighetsutredningen ska barn som bevittnar våld ses som offer som tar lika mycket skada som de som utsätts för direkt våld (SOU, 2016:19:212). Våld i nära relation är ett samhällsproblem som kommit att uppmärksammas allt mer och som involverar fler än ett brottsoffer.

Bristen på barns rättsliga rättigheter är en fråga som både nationellt och internationellt uppmärksammas. År 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige efter att ha varit en del av FN:s konvention om barns rättigheter sedan 1990-talet. Kortfattat innebär barnkonventionen att alla barn har rätt till att växa upp under trygga förhållanden fria från övergrepp, utnyttjande och våld. De ska även ha rätten att fritt få uttrycka sina åsikter i saker som berör dem. År 2021 ändrades lagstiftningen gällande barn som bevittnat våld i 4 kap. 3§ i Brottsbalken (BrB) och kallas för barnfridsbrott. I regeringens proposition till lagförslaget redovisades att barn i Sverige hade allt för svagt rättsligt skydd som inte gick i linje med barnkonventionen (prop. 2020/21:170:10–11). Våld i nära relation som samhällsproblem har i och med lagändringen fått ytterligare en dimension, vilket är barn som offer samt dess ägande av sitt eget mål.

1.1 Barn som målsäganden

Målsäganden kan ses som den juridiska termen för den som blivit utsatt för brott. Rollen som målsäganden innebär äganderätt i målet och medför följaktligen en formell och aktiv rättslig position (Nationalencyklopedin, u.å). Sveriges domstolar beskriver hur närvaron av målsäganden hjälper bedömningen av fallet och hur det, ur ett samhälleligt perspektiv, är viktigt

då du bidrar med information (Domstolen, 2021). I fall där brottsoffret är ett barn eller blivit utsatt för brott som kan ge straffpåföljden fängelse, tilldelar domstolen personen en särskild företrädare. Dessa kallas för målsägandebiträde och har i uppgift att ta brottsoffrets intressen i beaktning (Åklagarmyndigheten, u.å). Barn har, innan barnfridsbrottets inträde i lagstiftningen, inte haft en målsägandestatus i fall där de bevittnat våld mellan närstående. Det innebar att det tidigare krävdes godkännande från vårdnadshavaren ifall barnet ville väcka ansökan om ersättning (prop. 2020/21:170:6). Det i sin tur var problematiskt då förövaren i många fall var vårdnadshavare. Att barnet nu ses som målsäganden ger utökade rättigheter och därmed en förändrad syn på barn som brottsoffer. Det finns således relevans i att undersöka vad som läggs i begreppet målsäganden och vad det kan ha för betydelse för brottsofferstatusen.

1.2 Kriminaliseringen av barnfridsbrott

Barnfridsbrott innebär en kriminalisering av att låta barn upp till 18 år bevittna våld mellan närstående. För åtal krävs att en del aspekter uppfylls. För det första behöver ett grundbrott styrkas för att barnfridsbrott i sin tur ska kunna bedömas juridiskt. Grundbrott syftar till brottet som barnets närstående utsatts för. Vilka dessa brott är definieras i lagen och berör olika vålds- och sexualbrott, eller hot om dessa. Om inte ett grundbrott kan styrkas kan inte heller ett barns potentiella bevittnande av denna händelse bedömas juridiskt. Båda brotten läggs därför i samma åtal, i relation till varandra. För det andra behöver både den som utför och den som utsätts för våldet betraktas som närstående eller tidigare närstående till barnet (prop. 2020/21:170:20, 27). En tredje central aspekt handlar om begreppet *bevittna*, vilket i prop. 2020/21:170:45 definieras följande:

Med bevittna avses att barnet ska ha sett eller hört den brottsliga gärningen begås. Det är alltså inte tillräckligt att barnet enbart ser följderna av den eller att barnet upplever att våldsamheter är på gång. För att barnet ska anses ha sett eller hört den brottsliga gärningen begås krävs att barnet på något sätt har uppfattat händelseförloppet genom att se eller höra de moment i gärningen som gör den straffbar, t.ex. att det förekommit våld eller högljudda och hotfulla uttalanden.

Majoriteten av remissinstanser instämmer att en kriminalisering behövs. Deras argument är bland annat att en kriminalisering har en styrande inverkan på vad som anses fel och kan förebygga brottsliga handlingar. Barnfridsbrott kan därmed synliggöra barn som offer och deras utsatthet. Vissa remissinstanser ifrågasätter ifall lagen är för barnets bästa då de tvingas vittna mot sina närstående.¹ Dock menar andra instanser att lagen potentiellt även kan upptäcka barn

¹ Dessa instanser är Åklagarmyndigheten, Justitiekanslern och Juridiska institutionen vid Uppsala universitet.

som riskerar falla mellan stolarna, eftersom det tidigare krävts godkännande från vårdnadshavare om barnet ville väcka åtal.² Det har dock ifrågasatts om detta är det bästa sättet att komma åt problemet. Även begreppet bevittna ifrågasatts då flera instanser menar att det har en för snäv koppling som bidrar till exkludering av händelser som också drabbar barnet negativt. De menar att begreppet bör omfatta den *risk* som finns för att barn *kan* bevittna våld (prop. 2020/21:170:14–19).³

1.3 Problemformulering

Hur barn och barndom socialt konstrueras och rekonstrueras är enligt James och Prout (1997:228) en föränderlig social aktivitet. Ett exempel på hur barn och barndom kommit att rekonstrueras är införandet av antiagalagen 1979. Före 1979 ansågs det i Sverige vara okej, speciellt i uppfostringssyfte, att slå sina barn. När lagen infördes ökade medvetenheten hos allmänheten och människors syn, attityd och förhållningssätt till barna förändrades, likt lagstiftningen gällande barnfridsbrott kommit att göra. Lagändringen i kombinationen med den förändrade synen på barn som föräldrars egendom kan alltså spegla hur konstruerandet av ett fenomen är beroende av social aktivitet. Innan lagen tillkom uppmärksammades barnens situation genom olika frivillighetsorganisationer, artiklar i tidningar och privatpersoner, och på grund av den förändrade synen ökade också kunskapen om vad barns rätt bör innebära. Lagens uppkomst kom alltså att fortsätta förmedla detta budskap samt fungera förebyggande (Rädda barnen, 2009:7–9).

Det har gått över 40 år sedan antiagalagen infördes och vi kan nu se ytterligare en förändring i hur barns behov av rättsligt skydd utvecklats. I och med den nya lagstiftningen om barnfridsbrott betraktas nu barn som bevittnar våld mellan närstående som målsäganden. Det kan således konstateras att barns utsatthet när det gäller denna fråga inneburit ett moraliskt ställningstagande där rättens aktörer nu måste förhålla sig till den förändrade konstruktion av barn som ägande av sitt eget mål. Detta sker i rätten och uttrycks genom domen som sätter, tillsammans med lagstiftningen, ramar för hur barn får status i sin rättsliga position. Det innebär till exempel formuleringar och förståelse för barn som brottsoffer. Då barn som bevittnat våld mellan närstående är så kallade *indirekta brottsoffer* kan denna förståelse dessutom anses mer

² Dessa instanser är Brottsofferjouren samt Jämställdhetsmyndigheten.

³ Det är 10 olika instanser som går att läsa om i prop. 2020/21:170: på sidorna 18–19.

komplex. Att utsättas för indirekt våld ligger i en gråzon där det kan vara svårt att avgöra om barnens utsatthet kan räknas som ett regelrätt brott eller inte.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att bidra med förståelse kring lagen om barnfridsbrott i form av hur barn konstrueras som målsägande i tingsrättsdomar, samt vad det kan få för betydelse för barnets brottsofferstatus. Lagstiftningen fastställdes 2021 och barn är numera ägande av sitt eget mål, de får således en ny position i rättsväsendet. Åtal som rör indirekta offer är ett komplext ämne och arbetet bidrar således med en fördjupad kunskap i hur den rättsliga bedömningen i olika barnfridsbrott hittills sett ut samt hur det kan påverka brottsofferstatusen. Domskalet är det motiverade ställningstagandet i domstolsprotokoll och blir tillgängliga för allmänheten efter en rättegång. De konstruktioner som formas i rätten blir därmed också en del av samhällets konstruktioner. Ett underliggande mål är därför att få en nationell spridning på materialet i jämförande syfte, vilket gör att vi kommer inkorporera domskäl från olika tingsrätter. Studien utgår enligt följande frågeställningar:

- Hur konstrueras barn som målsäganden i tingsrättsdomar när de bevittnat våld mellan närstående?
- Vad har det för betydelse för barns brottsofferstatus?

2. Tidigare forskning

I följande avsnitt redogör vi tidigare forskning inom ett antal aktuella områden. Dessa berör den komplexitet som finns kring barnfridsbrott och kan relateras till studiens syfte och forskningsfrågor. Avsnittet avslutas med varför vår studie kan bidra med förståelse för konstruktioner av barn som målsäganden samt vilken betydelse det kan få för barnets brottsofferstatus.

2.1 Barns tankar och agerande vid våld i nära relation

Forskningen om våld i nära relation är omfattande. Två forskare som lagt fokus på barns perspektiv och förståelse för våld i nära relation är Carolina Överlien och Margareta Hydén (2007). I deras artikel undersöker de barns definition av att bevittna våld och argumenterar för att tidigare forskning lagt för stort fokus på hur vuxnas observationer fått förklara barnens perspektiv. Forskarna menar att begreppet bevittna våld måste grundas i barnets berättelse och inte de vuxnas, eftersom de tenderar missa olika aspekter av barnens definition (Överlien & Hydén, 2007:11, 15, 22).⁴

I Joy Osofskys (2003) artikel sammanfattas flertalet studier som beskriver konsekvenser av att bevittna våld som barn. Artikeln beskriver hur barns reaktion och agerande kan relateras till vart i utvecklingsstadiet de befinner sig. Barn som exempelvis inte kan gå saknar förutsättningen att förflytta sig från våldet på samma sätt som ett äldre barn kan tänkas göra. Föräldrar har dessutom en tendens att tro att deras barn inte märker av våldet i hemmet, något som forskningen motbevisat (Osofsky, 2003:162, 165).

Överlien (2016) intervjuade norska barn i åldern 8–20 om reaktioner och ageranden gentemot våld som skett mellan närstående. Hon ville undersöka om den homogena bilden av barn som passiva och sårbara offer överensstämde med barnens egen bild. Resultatet visade bland annat att barnet hade aktiva taktiker som att gå emellan föräldrarna eller rikta uppmärksamheten till sig själva. Ytterligare reaktioner var att försöka undkomma situationen genom att gömma sig på sitt rum, distrahera samt skydda sina syskon. En passiv försvarsteknik kretsade kring sömnen där en del barn å ena sidan försökte hålla sig vakna så länge mamma var vaken, å andra sidan försökte de sova i hopp om att föräldrarna skulle sluta bråka. Sammanfattningsvis visar studien

⁴ Barnens definition av att bevittna våld är att de ser våldet, de känner av det, de lever bland spåren av våldet men framförallt hör de våldet.

en tendens på att ju äldre barnen är, desto mer vågar de göra sig hörda medan yngre barn använde strategier som att rikta uppmärksamheten någon annanstans eller höja ljudet omkring sig (Överlien, 2016:680, 686–687).

2.2 Synen på barn över tid

De senaste 200 åren har det, utifrån vuxnas perspektiv, kommit olika beskrivningar av vad barn och barndom är. Synen på barn har präglats av att vara underordnade vuxna, genom att de exempelvis anses som sårbara och “ofärdiga” sociala aktörer i samhället. De har positionerats som objekt i relation till vuxna och beroende av skydd och omtanke (Eriksson, 2010:110; Eriksson & Näsman, 2009:22; Åkerlund & Gottzén 2016:42–43). Detta bekräftas i Överliens (2016:680) studie om den homogena bilden av barn som passiva och sårbara aktörer. I och med införandet av barnkonventionen i EU har dock synen på barn som objekt kommit att förändrats, såväl i Sverige som internationellt. Enligt Åkerlund och Gottzén (2016:42) har detta bidragit till att studier om barn och barndom framförallt fokuserat på vikten av att lyfta barns egna röster. Det går i linje med redovisad forskning i ovanstående avsnitt.⁵ Ambitionen har legat i att få barn att ses som kompetenta sociala aktörer med rätten att delta i frågor som rör dem. Det ökade samhällseliga fokus som riktas mot barns rättigheter medför dock ställningstaganden om ytterligare omtanke för barnen. Synen på barn kan därmed anses som tvådelat där å ena sidan barnet fortfarande ses som ett objekt till vuxnas omsorg och å andra sidan som egen aktör att påverka sin barndom (Eriksson & Näsman, 2009:22).

2.3 Barns röst i forskning och rättsväsendet

I relation till synen på barn över tid har det genomförts mer forskning om problematiken kring barns exponering för våld i hemmet och hur de framställs i rättsväsendet. Detta har framförallt gjorts i Storbritannien och nordiska länder (Åkerlund & Gottzén, 2016:43). I kontrast till forskning om den allmänna synen på och konstruktionen av barn verkar den i huvudsak inte utgå från barnets egen röst utan snarare i form av vuxna som representanter.⁶ Åkerlund och Gottzén (Ibid:50) menar att det skulle vara gynnsamt att kombinera båda perspektiven eftersom de ser en problematik kring hur barn socialt konstrueras, men särskilt hur barns röster som exponeras för våld används. Författarna menar att studierna vanligtvis brister i några viktiga avseenden; representation, individualitet för varje barn, olika maktförhållandens påverkan och problematik kring att göra barns röster hörda. Barn har exempelvis en tendens att ses som

⁵ Se exempelvis Överlien, 2016.

⁶ Se Eriksson & Näsman, 2009.

homogen grupp där de som ingått i olika studier får representera vad ett barn är. Detta riskerar skapa ideala föreställningar om vad ett sårbart barn är och hur reaktionen efter att ha bevittnat våld mellan närstående bör vara. Det handlar dessutom om hur, av vem och av vilken anledning deras röster blir hörda (Ibid:43–44).

Barn och deras röster bör därmed beaktas utifrån såväl samhällelig, kulturell och social kontext. Detta är framförallt viktigt för att synliggöra olika maktförhållanden som riskerar att reproduceras i ambitionen att lyfta barns utsatthet som ett socialt problem. I exempelvis USA har barns exponering för våld i nära relation först under senare hälften av 1990-talet ansetts vara ett socialt problem. Resultatet av detta har inneburit ett flertal lagändringar från statens sida i ett försök att lösa det sociala problemet (Henry, 2017:203–204). Likaså har ett flertal olika rättsliga åtgärder i Sverige gjorts under 2000-talet gällande barns utsatthet av att bevittna våld (Eriksson, 2010:105). För att något ska anses vara ett socialt problem behöver det uppmärksammas, därefter få etiketten av att vara ett problem för att slutligen sanktioner ska införas. Henry (2017:205, 227) lyfter hur sociala konstruktioner för bevittnandet av våld mellan närstående således både formar *och* begränsar olika aktörers agerande mot problemet när det kriminaliseras.

2.4 Barn som brottsoffer

Eftersom föreliggande studie avser belysa hur barn konstrueras som målsägare i tingsrättsdomar samt betydelsen för barnets brottsofferstatus är det även angeläget att göra en kortare översikt av forskning gällande barn som brottsoffer. Anita Heber (2019:55) beskriver hur begreppet brottsoffer är något som konstrueras genom tid och rum, och som förändras utifrån vem, vad och när det konstrueras. Det innebär att olika individer och grupper anses vara brottsoffer i olika nivåer. De som erhåller brottsofferstatus kan alltså variera och fås genom interaktionen mellan att vara och beskrivas som offer (Heber, Tiby och Wikman, 2012:19–20).

Margareta Hydén (2012:95, 110) förklarar vikten av att lyssna på de berättelser om våld som ett barn varit utsatt för. Om ingen lyssnar kan det vara svårt att förstå situationen men även att se sig som offer. Barnens röst har länge varit uteslutna från forskning men även utredningar gällande våld i nära relation. Problemet blir att den bild som barnen har av våldet förbises och deras offerroll riskerar att målas upp som passiv i bakgrund till den vuxna. Dessa erfarenheter av att inte höras i situationen leder till en ensamhet som Hydén menar gör att barn kan ge upp hoppet om en förändring.

Eriksson och Näsman (2009:22, 33–34) ställer sig kritiska till bestämmelsen i barnkonventionen som uppmärksammar barns rätt till eget deltagande i sina mål. De menar att det kan anses paradoxalt att varje enskilt barn å ena sidan har rätt att fritt uttrycka sig, men å andra sidan ifrågasätts utifrån kriterier som ålder och mognad. Deras studie visar på problematik angående bemötandet i utredningsprocessen gällande bevitnande av våld i nära relation. De redovisade hur barns röst i många fall förbisågs i praktiken och presenterade tre positioner som konstruerats under förhör med utredare.⁷ Dessa kan sammanfatta hur barnen på olika sätt fick uttrycka tankar, känslor och beskrivningar av våldet, samtidigt som de upplevde sig mer som objekt än egen part i händelsen. Positionerna belyser att barnen framtogs möjligheten till att påverka sitt eget utfall.

2.5 Studiens relevans utifrån tidigare forskning

Det vi kan se i ovanstående avsnitt är bland annat att begreppet bevittna våld bör grundas i barnets berättelse för att vi bättre ska förstå och ge det stöd som behövs. Forskningen ser en problematik kring hur barn socialt konstrueras men även hur barns röster som exponeras för våld används. De tenderar exempelvis att ses som homogen grupp där ideala föreställningar om vad ett sårbart barn är och hur reaktionen efter att ha bevittnat våld mellan närstående bör vara. Dessa föreställningar kan komma att definiera vem som är ett brottsoffer. Att barn bevittnar våld är inget nytt, men att barn ses som *målsägande* för brottet är nytt. Av ovanstående anledningar vill vi därför belysa hur konstruktionen av barn som målsägande ser ut samt den betydelse det kan få för brottsofferstatusen.

⁷ Positionerna benämndes *Offer med delaktighet*, *Oskyddat offer* samt *Beskyddade barnet*.

3. Teori

I det här avsnittet redovisas studiens teoretiska ramverk. Ramverket utgörs av två perspektiv: socialkonstruktivism och viktimologi. Socialkonstruktivismen fungerar som det tolkningssystem vi kommer använda för att undersöka konstruktionen av barn som målsägare. Viktimologin hjälper oss att studera hur dessa konstruktioner, genom formuleringar i tingsrättsdomar, formar barns roll som brottsoffer.

3.1 Socialkonstruktivism

Vi har valt att utgå från det vetenskapsteoretiska förhållningssättet att människor förstår sin verklighet (*ontologi*) och skapar kunskap (*epistemologi*) genom språket. Enligt socialkonstruktivismen har språket en direkt påverkan för oss människor (Burr, 2015:10–11). Det betyder att vår förståelse för verkligheten skapas genom historiska och kulturella kategorier. Genom en social interaktion bidrar det till kunskap och förståelse där språket har en central påverkan (Ibid:4–5). Ett vanligt förhållningssätt är således att vara ifrågasättande och kritisk till hur världen uppfattas att vara. Förståelsen för hur världen fungerar är på så sätt inte en objektiv verklighet, den kan snarare ses som formad utefter hur sociala aktörer skapar mening till konstruktionen av den sociala världen (Bryman, 2018:59).

Eftersom socialkonstruktivism menar att språket har en direkt påverkan för oss människor kan det som förmedlas i en tingsrättsdom få praktisk betydelse för den enskilde individen genom direkta konsekvenser (Burr, 2015: 10–11). När det gäller barnfridsbrott kan förståelsen för vad som hänt vara direkt kopplat till det språk, ord och begrepp som används. Hydén (2012:95) menar att det språk som beskriver en upplevelse kan ändra och förändra händelsen genom den kulturella betydelse som är bunden till beskrivningarna. Det är därför intressant att analysera domar genom socialkonstruktivistiska glasögon för att belysa språkets betydelse i konstruktionen av barn som målsägande.

3.2 Viktimologi som teori

Viktimologi är en utbredd vetenskapsdisciplin med många olika förgreningar (McLaughlin & Muncie, 2019:563). En förenklad beskrivning av disciplinen är att den handlar om läran om brottsoffer. Vi kommer applicera viktimologi som teoretiskt perspektiv eftersom studien bland annat ämnar belysa betydelsen för barns brottsofferstatus. Det kommer göras utifrån begreppen *viktimisering* och *det ideala offret*.

Viktimisering handlar bland annat om vad som bidrar till att vissa personer kan ses som mer utsatta för brott än andra. Exempelvis har ålder visat sig vara en sådan faktor, men även den utsatthet som riskerar ske i hemmet där ens närstående utgör en central roll (Carrabine et al., 2020:169–170; Tiby, 2012:275). Något som fått allt större fokus inom viktimologin är just vilka grupper som kan ses som sårbara och hur det kan påverka deras brottsofferskap. Eftersom barn i detta sammanhang är i beroendeställning till sin förälder och/eller närstående kan barnen ses som särskilt sårbara (Heber, Tiby och Wikman, 2012:19; Tiby, 2012:275).

Ett annat begrepp från viktimologin är det ideala offret som bygger på socialkonstruktivistiska antaganden. Nils Christie (1986:47–48) som myntat begreppet menar att individer och grupper som erhåller högre offerstatus än andra gör detta utifrån fördomar om hur ett offer *bör* vara och agera. Offret får högre brottsofferstatus om denne anses svag, befinner sig på en legitim plats och sysselsätter sig med en legitim aktivitet. I relation till detta ska gärningspersonen vara stor och ond samt okänd för offret.

Då barn betraktas som särskilt sårbara kan detta innebära att barn som grupp erhåller hög brottsofferstatus. Utifrån Christies resonemang kan barn som bevittnar våld mellan närstående ses som svaga samt att de befinner sig på en legitim plats vid tillfället för brottet eftersom det sker i hemmet. Dessutom innebär det faktum att barnet befinner sig i beroendeställning att gärningspersonen kan ses som stor och ond. Å ena sidan kan barnets brottsofferstatusen bli lägre eftersom förövaren inte är okänd, å andra sidan kan den bli högre eftersom det finns en allmän samhällslig konsensus om att när föräldrar utsätter sina barn för brott anses det särskilt avskyvärt (Östberg, 2002:14). Barnet i fråga får alltså utifrån detta perspektiv högre offerstatus i kontrast till Christies resonemang om en okänd förövare.

Ett sista resonemang om det ideala offret är att du själv måste kräva status som brottsoffer, eller åtminstone inte möta sådant motstånd att din röst inte hörs (Christie, 1986:50). För barn är det vanligtvis vårdnadshavares ansvar att kräva brottsofferstatus då barnet är i beroendeställning till den vuxna. Sedan lagstiftningen om barnfridsbrott implementerades har detta förändrats i avseende att barnet är målsägande och själv har rätt till ägandet av sitt mål. Som tidigare diskuterats har detta problematiserats i anknytning till att barnet tvingas vittna mot sina närstående vilket gör det mer komplicerat att kräva sin offerstatus. Dessutom saknar barn ofta förutsättningarna att få sin röst hörd i praktiken. Det kan exempelvis handla om låg ålder samt okunskap eller en omedvetenhet om vad som hänt. I analysen kommer vi inspireras av

resonemangen som diskuterats gällande det ideala offret och viktimisering när vi belyser frågan om barnets brottsofferstatus.

4. Metod

Föreliggande studie antar föreställningen om att förståelse för världen skapas genom hur språket formar verkligheten. I kombination med frågeställningarna anser vi därmed att en kvalitativ design är lämplig då det kan ge djupare förståelse för fenomenet, eftersom analysen inte styrs av lika strikta riktlinjer som för en kvantitativ metod (Bryman, 2018:720). Under detta avsnitt kommer vi redogöra för valet av tidigare forskning, hur vi gått tillväga i vår kvalitativa undersökning, dels under insamling av materialet vi använt och dels i vårt analytiska arbete. Vi kommer även diskutera och reflektera över de urval som gjorts, vilka studiens begränsningar är och argumentera för studiens kvalitet. Detta mynnar avslutningsvis ut i en reflektion över de etiska överväganden som gjorts.

4.1 Tidigare forskning

Tidigare forskning som undersökt barns röst i rättsväsendet och dess brottsofferstatus är Åkerlund och Gottzén samt Eriksson och Näsman. Eriksson och Näsman är två forskare som vi funnit framstående inom forskning på våld i nära relation, både utifrån ett barnperspektiv och hur en förändrad syn på barn som brottsoffer kan leda till lagändringar. Artikeln från Åkerlund och Gottzén är aktuell då den lyfter in brister och svårigheter när forskning bedrivits gällande barn. Ovanstående källor har dessutom tagit upp synen på barn och hur den har kommit att konstrueras och rekonstruerats. Artikeln av Colleen Henry bidrog i sin tur med att belysa konstruktioner av barn inom rättsväsendet men även hur konstruktioner kan påverka legala förändringar i samhället. Att inkorporera dessa källor var därför aktuellt som underlag till hur barn konstrueras som målsägare.

Då vi författare läser kriminologi och är intresserade av viktimologi samt barns utsatthet hade vi en del läroböcker som var relevanta för frågeställningarna. Vi utgick från böckerna *Viktimologisk forskning: brottsoffer i teori och metod* samt *Offer för brott*. Den förstnämnda är en samling av vetenskapliga artiklar där vi fann olika författare som forskat inom ämnet våld i nära relation. Margareta Hydén var en kapitelförfattare vi ansåg som aktuell för studien eftersom hon diskuterade barnets perspektiv. I sitt kapitel hänvisade hon till en annan studie hon genomfört tillsammans med Carolina Överlien som sammanfattade olika sätt barn bevittnar våld i nära relation på.⁸ Överlien har även genomfört egna studier inom området som rör barns situation, varav anledningen till att hon blev en relevant källa. Även Osofskys artikel behandlar

⁸ Se Överlien & Hydén, 2007.

konsekvenser för barn som bevittnar våld. Tillsammans behandlar forskarnas studie barns utsatthet och offerroll när det gäller våld i nära relation och blev därför aktuella för vår andra frågeställning.

Med hänsyn till att studien behandlar ett brett forskningsområde har valet av tidigare forskning fungerat som en begränsad översikt av vart vetenskapen står i ämnet, både nationellt och internationellt.

4.2 Insamling av empiriskt material

Syftet med studien är att bidra med förståelse kring lagen om barnfridsbrott i form av hur barn konstrueras som målsägande i tingsrättsdomar, samt vad det kan få för betydelse för barnets brottsofferstatus. Domskalet innefattar det som domstolen motiverar och argumenterar för i sitt ställningstagande och formuleras efter en rättegång. Det är dessutom den formella handling där det rättsliga avgörandet finns tillgängligt för allmänheten. Vi började med en sökning i Rättsbanken via Infotorg Juridik där domar kan inhämtas. Det gav oss initial förståelse för huruvida domar var det material som bäst passade våra frågeställningar. Eftersom domskälet är det som rätten lyfter som särskild bakgrund till avgörandet i sin bedömning valde vi att endast läsa domskälet gällande barnfridsbrott och inte andra åtalpunkter. Efter en översiktsläsning av sex domar valde vi att fortsätta med detta material då vi uppmärksammade olika perspektiv i frågan gällande hur barn konstrueras som målsäganden samt vad det kan få för betydelse för barnets brottsofferstatus.

Eftersom lagen om barnfridsbrott inte ens är ett år gammal, har vi begränsat urvalet till enbart domskäl från tingsrätten. Tingsrätten är den första instansen där brottmål prövas och anses i dagsläget vara mest relevant att inhämta material från. Vi bestämde oss även för att enbart titta på domar från 2022 då vi ville att materialet skulle ligga nära i tiden för studien. Dessutom kan även mindre tingsrätter haft möjlighet att pröva frågan om barnfridsbrott vilket bidrar till större spridning. Ett potentiellt underliggande mål med studien var nämligen att inkorporera så många tingsrätter som möjligt för att få en nationell spridning på materialet i jämförande syfte.

Inhämtningen av materialet skedde 2022-04-05 i Rättsbanken. Under sökord skrev vi ”barnfridsbrott” med filtret att avgörandet skulle komma från tingsrätter samt exkludera artiklar/analyser om domen, för att endast få tillgång till domskäl. Från den 1 januari till den 5 april 2022 har 133st domar publicerats. Då vi ville få med domskäl från olika tingsrätter resulterade sökningen i 16 domar. Alla kom från olika städer i Sverige för att uppfylla

spridningsvillkoret och valdes efter bokstavsordning. I valet av domar utgick vi även efter att domen inte fick överstiga 30 sidor på grund av tidsaspekten. Det spelade ingen roll ifall åtalet om barnfridsbrott dömdes eller friades eftersom konstruktionen av barn som målsäganden i domskäl sker oavsett utfall. Det fanns en öppenhet för att fler domar eventuellt skulle samlas in, men efter att vi genomfört kodning av materialet framgick en teoretisk mättnad. Det innebar att vi kom till ett stadie då begrepp upprepade sig och vi kunde följaktligen börja urskilja mönster mellan dessa (Bryman, 2018:501).⁹

4.3 Analytiskt tillvägagångssätt

Vi har antagit ett abduktiv förhållningssätt vilket innebär en utgångspunkt i empirin (*induktivt*) men med teoretiska begrepp som riktlinjer (*deduktivt*) (Boréus & Kohl, 2018:50), teorin har alltså underlättat förståelsen för empirin (Dalen, 2015:123). Därför har vi valt att använda och inspireras av sensitizing concept samt att skriva memos. Sensitizing concept möjliggjorde att vi kunde låta materialet tala utan att begränsas av fixerade och specifika procedurer, vilket är fördelaktigt när fenomen i den sociala världen undersöks (Hammersley, 2011). Att kombinera detta förhållningssätt med att skriva memos bidrog till att vi kunde vara kreativa men samtidigt grundade i teori, tidigare forskning och våra frågeställningar. Skrivandet av memos hjälper forskarens medvetenhet och att hålla materialet sanningsenligt. Det är dessutom ett bra tillvägagångssätt när studien görs av flera personer eftersom det stimulerar den analytiska utvecklingen och den gemensamma förståelsen för materialet (Corbin, 2011).

Vi började med att testkoda två domskäl utifrån fyra övergripande koder, vilka är grundade i teori, tidigare forskning och frågeställningar. Koderna var *brottsofferstatus*, *viktimisering*, *hur språket formar och begränsar* samt *reaktioner/försvartekniker*. Koderna markerades med olika färgpennor och då vi arbetade nära empirin växte även nya koder samt subkoder fram genom att vi strök/ringade in ord eller meningar.¹⁰ Det vi fann extra intressant skrev vi anteckningar om i marginalen som hjälpte oss framåt i processen när vi skrev våra memos. En viktig del av kodningen var att vara grundade i frågeställningarna så vi inte förlorade oss i annan information som inte svarade på dessa. Genom att visuellt ha frågeställningarna framför oss under hela processen kunde vi motverka detta.

⁹ Se tabell 1 i bilaga 1.

¹⁰ Se tabell 2 i bilaga 1 för vårt kodschema.

Kodningen av samtliga 16 domskäl genomfördes utifrån ovanstående tillvägagångssätt. Först kodade vi åtta domskäl var för sig och skrev varsitt memo om vad vi hittat. Vi använde dessa memos som redskap för att dels föra anteckningar om vad vi menade med de ord och meningar vi ringat in men även för att visa varandra vad det var vi fann mest intressant. Vi kunde således tydliggöra olika tankar och idéer samt utveckla den gemensamma förståelsen. Därefter genomfördes samma process på resterande åtta domskäl. Nästa steg i bearbetningen blev att skapa en tankekarta för att visuellt strukturera samt sortera vad vi funnit. Tankekartan utgick från våra koder samt enskilda memos och resulterade i att vi kunde urskilja likheter och skillnader, olika teman och mönster i materialet. Olika domskäl adderades till tankekartan där vi kunde se extra tydligt några av de aspekter vi diskuterat.

Den bearbetning och analysprocess som gjorts innebar en tematisk textanalys av materialet. Resultatet redovisas därför utifrån de huvudteman och underteman som vi gemensamt utvecklat och diskuterat fram. Skrivandet av vårt resultatavsnitt blev en del av vår analysprocess och rubriksättningen växte fram utifrån dels vår kreativa tankekarta, men även från memos och kodning. Under varje huvudtema diskuteras de underteman som framkommit.¹¹ I kombination med denna tematiska redogörelse valde vi att citera direkta uttalanden och formuleringar från domskäl som särskilt poängterade de resultat vi funnit.

4.4 Studiens alternativa tillvägagångssätt

Ett alternativt tillvägagångssätt hade kunnat vara att intervjua rättsliga aktörer och/eller utsatta barn för att undersöka hur de ser barn konstrueras som målsäganden och vad det får för betydelse för brottsofferstatusen. Frågeställningarna syftar dock inte till att undersöka deras perspektiv utan till hur detta ter sig i domskäl, alltså inte hur rättsliga aktörer eller barn själva konstruerar sitt målsägandeskap. Dessutom hade det inneburit en annan form av bemötande och försiktighet att intervjua barn då de är känsligare i intervjusammanhang (Hydén, 2012:111).

Ett annat alternativ hade varit att inkorporera textanalys även på lagformulering och proposition för barnfridsbrott. Dessa dokument har tack vare analysen av domskälen blivit en del av vårt empiriska material ändå men skulle kunna utvecklas i vidare forskning.

Alternativ till det analytiska tillvägagångssättet skulle exempelvis kunna vara en kvantitativ innehållsanalys eller diskursanalys. Då vi inte ville räkna antalet företeelser eller utgå från

¹¹ Se tabell 3 i bilaga 2 för en sammanfattning av dessa huvudteman och underteman.

bestämda enheter i kodningen valde vi bort den kvantitativa innehållsanalysen (Boréus & Kohl, 2018:59). En diskursanalys hade inneburit att vårt tillvägagångssätt skulle utgå från analytiska begrepp, exempelvis element, ekvivalenskedja och subjektpositioner, som skulle hjälpt oss att kartlägga olika diskurser (Bergström & Ekström, 2018:265). Då studiens tillvägagångssätt inspirerats och utvecklats genom användningen av memos och sensitizing concept vill vi dock inte begränsas till fixerade och specifika procedurer utan menar att studiens upplägg snarare möjliggör en större öppenhet för materialet. Det valda tillvägagångssättet anses därför fördelaktigt genom att fungera som riktlinjer och guidning genom det empiriska materialet.

4.5 Studiens kvalitet

Bergström och Boréus (2018) beskriver hur en bra textanalys kastar ljus över problem som samhällsvetare frågar sig. För att få svar på olika forskningsproblem krävs därmed metodologiska verktyg som hjälper oss att utforma studien på rätt sätt, vilket är avgörande för studiens *validitet* och *reliabilitet*. Validitet avser fråga om studien mäter det som den ämnar mäta och benämns som studiens trovärdighet. Hög validitet erhålls genom att rätt metod och material valts för respektive forskningsfråga. Reliabilitet syftar på tillförlitligheten i en studie och frågan om studien är genomförd på rätt sätt, vilket kräver korrekthet och precision under processen. För textanalytiska studier är kodning och tolkning av materialet en viktig aspekt där god reliabilitet kan säkerställas (Bergström & Boréus, 2018:38–42; Bryman, 2018:467–469).

Eftersom studien berör ett komplext fenomen valde vi att genomföra en manuell kodning av materialet framför ett dataprogram. Tack vare den manuella kodningen kunde en mer djupgående tolkning göras (Bergström & Boréus, 2018:58). Den ingående testkodningen var avgörande i detta avseende. Den gav dels förutsättningar för en överenskommelse om vilka de övergripande koderna skulle vara, men framförallt att hela materialet skulle komma att behandlas konsistent.

Ett sätt att försäkra oss om att studien är av god validitet och reliabilitet var även att klargöra vilken förförståelse vi hade i ämnet och hur det skulle kunna komma att påverka studien. Då studien utgår från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är en del av analysen att författarna synliggörs, därav är det av vikt att det finns en gemensam förståelse för vad som ska analyseras. Frågan som ämnades undersökas är komplex, bland annat utifrån tanken att språket är beroende av sin kontext. Det leder till att det som kommuniceras genom texterna inte har en entydig eller bestämd sanning. Genom att klargöra den gemensamma förförståelsen och den teoretiska

utgångspunkten kom vi fram till att målet med studien inte var att nå absolut sanning. Detta hade vi i åtanke när vi förhöll oss nära empirin (Dalen, 2015:54).

Det är av vikt att poängtera att det är våra tolkningar som görs i studien, därav är transparensen i hur vi gått tillväga grundläggande för studiens tillförlitlighet. I relation till detta brukar det även talas om replikerbarhet. Å ena sidan kan vi genom vår öppenhet i tillvägagångssättet för studien uppnå god reliabilitet, å andra sidan innebär det socialkonstruktivistiska perspektiv att hur vi människor ser på världen och hur kunskap skapas är föränderligt. Den anknytning vi har till ämnet grundas i det intresse vi har inom kriminologi, viktimologi samt barns rättigheter och ska tas i beaktning av tolkning i resultatet. Vi ser dock avslutningsvis att det är till studiens fördel att arbetet är ett två-forskarsamarbete då det resulterat i att vi ställt oss utanför studien och kritiskt granskat varandras tolkningar, samt tillsammans utvecklat en gemensam förståelse för materialet (Dalen, 2015:118).

4.6 Etiska reflektioner

Studien undersöker områden av känslig karaktär där bland annat våld i nära relation samt barns utsatthet behandlas och aktuella etiska överväganden måste därför redovisas. Det går i linje med hur Vetenskapsrådet beskriver att samhällets kunskapsintresse måste sträva efter att finna jämn balans mellan olika intressen varav integritetsintresset är ett exempel (Vetenskapsrådet, 2017:7). Det empiriska materialet är rättsdokument som enligt SFS 2009:400 är offentliga handlingar och således öppna för allmänheten. Innan allmänna handlingar lämnas ut granskas de av myndigheten för att säkerhetsställa att sekretessen följs enligt lagen ovan (Vetenskapsrådet, 2017:40). Eftersom det förekommer uppgifter i dessa dokument som behandlar känsliga personuppgifter har vi tagit ett etiskt ställningstagande att anonymisera dessa uppgifter. Det är för syftet med studien dessutom inte nödvändigt att publicera. Domskälen kommer benämnas som T1, T2 och så vidare där T:et står för tingsrättsdom. Personerna i citaten kommer anonymiseras genom att barnen kallas för barn och namn på närstående benämns istället utifrån den relation de har till barnet. När det är fler än ett barn i domskälet kommer de skrivas som barn 1, 2 och 3. Dessutom kommer i de mål där barnets kön uttryckts omskrivas till hen.¹²

¹² Vill du som läsare veta mer specifikt vilket brottmål domskälet syftar till är du välkommen att kontakta oss författare.

Det är viktigt att notera att i de fall barn används i studier finns extra skyddskrav. Exempelvis krävs samtycke från föräldrarna om barnet är under 15 år och informationen om studien samt hur den genomförs måste vara anpassat så att barnet förstår (Vetenskapsrådet, 2017:27). När det handlar om denna typ av brott då vårdnadshavare och närstående är en del av det aktuella fallet skulle detta vara ytterligare problematiskt. Vi valde att avstå från att använda barn som informanter och istället synliggöra en ny aspekt kring barn som bevittnar våld, det vill säga belysa en ny lag som handlar om barnets äganderoll i våld i nära relation och på så sätt bidra med kunskap inom forskningsfältet.

5. Resultat och analys

I föreliggande avsnitt kommer resultatet att presenteras. Vi har tagit på oss våra socialkonstruktivistiska och viktimologiska glasögon i den bearbetning, redovisning, analys och tolkning som gjorts. Utifrån forskningsfrågorna hur barn konstrueras som målsäganden i tingsrättsdomar, samt vad det har för betydelse för barnets brottsofferstatus, har fem huvudteman kunnat urskiljas. Dessa huvudteman presenteras under enskilda rubriker och har definierats utifrån den bearbetning och analys av materialet som gjorts genom kodning och våra memos.¹³

5.1 Barnet som skyddas

Barnet som skyddas var ett första tema vi identifierade. Vi kunde nämligen se en antydning till en viss rangordning mellan barnen utifrån rättens formuleringar, vilken byggde på reaktioner och agerande hos barnet. Det i sin tur kan sättas i relation till vilken betydelse det kan få för barnets brottsofferstatus.

I mål T1 har vi ett barn, en biologisk mamma och en bonuspappa. Alla tre bor tillsammans i en lägenhet, mamma och pappa är gifta. Det aktuella grundbrottet var en misshandel och citatet under är ett utdrag från tingsrättens argumentation i sitt ställningstagande:

Barnet blev rädd, lade sig på mamma och sa till pappa att sluta bråka [...] Det skedde i kvinnans hem, när hon låg hos sitt femåriga barn i hens säng, att barnet således var närvarande, att hen blev uppenbarligen rädd och försökte skydda sin mor.

Domstolen kan i detta citat tänkas uttrycka vad det innebär att vara ett offer i det här fallet, genom att använda formuleringar som *uppenbarligen rädd* samt *skydda sin mor*. Att skydda sin mor verkar då innebära att barnet i fråga lade sig på henne och bad sin bonuspappa sluta bråka. Det kan förstås som att det tillskrivs mening till barnets roll i relation till brottet som därmed kan få betydelse för offerstatusen. Å ena sidan speglar formuleringar som *uppenbarligen rädd, i hens säng* och *således närvarande* ett sårbart barn i en utsatt position eftersom det bidrar till en viktimisering av barnet. Det vill säga sociala faktorer som bidrar till att vissa personer kan ses och konstrueras som mer utsatta (Carrabine et al., 2020:169–170; Tiby, 2012:275). Ett villkor för att anses vara ett idealt offer och erhålla högre brottsofferstatus är enligt Christie (1986) att vara svag i sin utsatthet. Å andra sidan behöver inte rädsla vara kopplat till svaghet,

¹³Se bilaga 1, tabell 3 för ytterligare förklaring bakom våra huvudteman och underteman.

men i och med att rätten använder det förstärkande ordet *uppenbarligen* kan det antyda en svagare position. I det här fallet kan det därmed spegla att offerstatus ges i samband med att barnet är rädd samtidigt som hen agerar mot våldet genom att försöka skydda sin mamma.

Ytterligare känslouttryck som används i domskälen är att vara ledsen, gråta och skrika ”mamma”. Dessa reaktioner kan, likt ovan, bli känslouttryck som rätten förhåller sig till i mål som rör barnfridsbrott och vad som bidrar till en svag position för barnet. I jämförelse med detta har mål T2 beskrivningar av händelseförloppet som inte lika tydligt verkar ge högre offerstatus, åtminstone för ett par av barnen. I T2 är det fyra äldre barn och ett yngre tvillingpar som utsätts för barnfridsbrott då de befinner sig i hemmet när deras mamma blir misshandlad av det äldsta barnet i familjen. Tingsrätten formulerar argumentationen bakom bedömningen för tvillingarna:

Utredningen visar att de äldre syskonen raskt flyttade tvillingarna till moderns sovrum och att syskonen där gjorde vad de kunde för att distrahera tvillingarna. Det är alltså inte utrett om även de bevittnat händelsen.

I målet förflyttas tvillingarna under misshandeln till ett annat rum av de andra barnen och blir distraherade. Tvillingarna kan i detta sammanhang antas inte vara medvetna om vad som sker, eftersom formuleringen *alltså inte utrett* läggs till i sista meningen. Rätten kan motivera detta genom att tvillingarna förflyttas och distraheras, vilket antyder att det inte ges samma brottsofferstatus som för de äldre syskonen. Vi tolkar detta som att deras position i relation till händelsen inte beskrivs som lika utsatt på grund av deras omedvetenhet om våldet. Det verkar ligga en svårighet i att bevisa om tvillingarna uppfattat händelseförloppet vilket kan anses problematiskt med lagformuleringen då den kräver detta. Att tvillingarna är så pass små att de inte själva kan värja sig från situationen kan indikera en särskilt sårbar position, men eftersom de blivit förflyttade samt distraherade kan det inte styrkas på liknande sätt som för syskonen att de bevittnat våldet.

I ovanstående fall gör vi tolkningen att reaktioner och agerande får en betydelse i rättens bedömningar. Ett annat fall där vi kan analysera hur rätten som social aktör skapar mening till konstruktioner av den sociala världen är i mål T3. I detta fall har barnet blivit utsatt för barnfridsbrott genom att pappan misshandlat mamman i hemmet:

Barnet har sett hela händelseförloppet och således bevittnat när hans pappa misshandlat hans mamma i hemmet. Barnet har därmed befunnit sig i en utsatt och skyddslös situation.

Rättens formuleringar indikerar här att bevitnande av hela förloppet och att det är i hemmet innebär att vara i en *utsatt* och *skyddslös situation*. Barnet som sett *hela* händelseförloppet kan bidra till en särskild utsatthet och när det är barnets *föräldrar* och händelsen utspelar sig *i hemmet* gör barnet i situationen skyddslös. En social konstruktion av vad ett hem är samt vad ens föräldrar betyder kan nämligen tänkas urskiljas genom att hemmet ska vara en skyddad plats samt att mamma och pappa är barnets trygga anknytningspunkter. Nu har denna skyddade plats blivit en utsatt miljö där de trygga anknytningspunkterna är orsaken till oro. Därmed kan det tänkas att det läggs betydelse i vad ett hem är för barnet men även vad relationen till sina föräldrar betyder.

Vår tolkning är att när rätten lyfter fysisk reaktion, relationer och miljö som centralt bidrar det till hur du som barn kan få högre brottsofferstatus. Formuleringarna i domskälen kan således få direkta konsekvenser genom att legitimera vissa typer av reaktioner och agerande. I gengäld skapas en motsatt bild av icke-legitima reaktioner och agerande som riskerar påverka barnets brottsofferstatus, på liknande sätt som Christies teori om det ideala offret (1986). Det kan leda till en stereotyp bild av vilket barn som är mest idealt och således i mest behov av skydd. Denna stereotypa bild som kan sammanfattas av citaten ovan är alltså att barn som uppvisar starka reaktioner, gråter, skriker och försöker avbryta våldet, samt bevitnar hela händelseförloppet i sin trygga miljö antas befinna sig i en utsatt och sårbar situation.

5.2 Barnfridsbrottets begränsade förutsättningar

I majoriteten av analyserade domskäl har lag och prop. 2020/21:170 citerats innan rätten framfört bedömningen. Det som framförallt citeras är hur våldet mellan närstående måste bevitnats (setts och/eller hörts), dock behöver barnet inte förstå att det hen bevitnat är brottsligt och det kan räcka med att barnet sett delar av händelseförloppet, så länge hen uppfattat de moment som medför att någon begått ett brott. Detta fungerar som underlag där rätten motiverar sitt ställningstagande och det vi funnit är att det verkar innebära en viss problematik.

I mål T4 bor barn 1 och barn 2 växelvis hos sin mamma och växelvis hos sin pappa. Vid händelsen var alla fyra hemma hos mamma. Barn 1, barn 2 och mamman låg tillsammans i sängen när pappan kom in i rummet. Tv:n stod på och det uppstod tumult när pappan tog stryptag på mamman. Från tingsrättens bedömning avseende barnfridsbrottet lyder följande:

Både barn 1 och barn 2 låg båda precis intill mamma i sängen och pappan måste ha insett att det fanns en betydande risk att någon av dem, eller båda, skulle se vad han gjorde mot mamman. [...] det är alltså bevisat att han just då var likgiltig inför om barnen uppfattade det som hände. Han ska alltså dömas för barnfridsbrott gentemot barn 1 [...] När det gäller barn 2 har mamman berättat att hon tror att barn 2 inte såg vad som hände, eftersom hen var så inne i TV:n och inte reagerade på det pappan gjorde just vid tillfället [...] När det gäller barn 2 är utredningen inte tillräcklig för att det ska vara bevisat att hen har bevittnat misshandeln på det sätt som krävs för straffbarhet.

Formuleringar som *så inne i Tv:n* och *inte reagera* kan tolkas som att det läggs mening i att barnet måste bekräfta det hen ser eller hör för att domstolen ska beskriva händelsen som bevittnad och därmed ge barn 2 status som offer för brottet. Vi tolkar att dessa formuleringar, det vill säga *så inne i TV:n* och *inte reagera*, kan få betydelse i relation till om barnet uppfattat händelsen som något brottsligt eller inte. Eftersom båda barnen låg intill mamman i sängen tolkar vi det som något paradoxalt, i relation till den citerade propositionen, att endast ena barnet får bekräftelse av att ha bevittnat händelsen och inte det andra. Propositionen, som redovisat ovan, säger att barnet måste bevittnat händelsen genom att se och/eller höra, men behöver inte förstå det brottsliga.

Då rätten även väljer ordval som *likgiltig inför barnen* samt *betydande risk att båda* skulle se vad pappa gjorde mot mamma, menar vi förstärker paradoxen ytterligare. Nämligen att formuleringen tyder på att det finns en medveten om båda barnens utsatthet i situationen, men utredningen för barn 2 är inte tillräcklig. Handlingar som att vara så inne i Tv:n skulle kunna bedömas som att barnet inte bevittnat våldet, men det skulle även kunna ses som att barnet försöker undkomma det. Utifrån tidigare forskning har det nämligen framkommit att barn använder sig av olika försvarstekniker i våldsamma situationer, bland annat genom att avskärma sig från eller ingripa mot våldet.¹⁴

Det som kan bli problematiskt för rätten i bedömningarna, är att avgöra om barnet uppfattat händelsen utifrån de objektiva förutsättningar som lagen kräver. Språket kan anses forma men även begränsa förutsättningarna i bedömningarna som görs. Detta talar för den kritik som lyfts av instanserna i prop. 2020/21:170:18–19, nämligen att lagen bör omfatta den *risk* som finns för att barnet *kan* bevittna våld och inte det faktiska bevittnandet.

¹⁴ Se Överlien, 2016.

5.3 Barnet i underordnad position

Det tredje temat som identifierats handlar om barnets position som målsägande. I barnfridsbrott finns minst två parter som befinner sig i en äganderoll; målsäganden till grundbrottet och målsäganden till barnfridsbrottet. Relationen mellan dessa parter har vi sett kan problematiseras då det dels handlar om förhållandet mellan vuxen och barn, men även mellan syskon i fall då fler barn är involverade.

I mål T5 utspelar sig händelsen i bilen där tre barn är närvarande. Både mamma och pappa till barnen står som tilltalade. Tingsrätten formulerar följande:

De har också berättat att barnen satt i baksätet och höll på med mobiltelefonerna. Mot bakgrund av vad pappan och mamman berättat och då det aktuella våldet bestått i en nypning i låret i samband med verbalt bråk bedömer tingsrätten det inte som utrett att barnen bevittnat händelseförloppet på ett sådant sätt som krävs i straffbestämmelsen.

I ovanstående mål är tre barn målsäganden, det vill säga tre olika ägare till sina egna mål. Ändock används begreppet *barnen* vilket kan tänkas illustrera att de klumpas ihop till en grupp. Det skulle i sin tur kunna reducera det individuella barnets målsägandestatus. Vi relaterar detta till två av fyra brister som Åkerlund och Gottzén (2016) påvisat, nämligen att forskning om barn tenderar att brista i barns representation och individualitet. I det här fallet kan detta tänkas synliggöras genom att samtliga tre barn representeras som en homogen grupp, vilket i sin tur innebär sämre förutsättningar till att få sin individuella röst hörd.

Representationen av barn i ovanstående citat kan även förstås utifrån den tredje bristen som Åkerlund och Gottzén (2016) lyft fram, nämligen maktförhållandens påverkan när barns egna röster ska bli hörda. I tingsrättens bedömning formuleras det exempelvis som inte utrett att barnen bevittnat händelsen utifrån vad de närstående har lämnat som vittnesuppgifter. Tidigare forskning från Osofsky (2003) har kritiserat när vuxna lämnat uppgifter angående om barn märkt av våldet då det visat att det kan ge en missvisande bild av verkligheten. I det här fallet kan en tolkning vara att det är de vuxnas röster som får representera barnen. Det här kan vara en nackdel då barnens roll som ägande i sitt mål begränsas eftersom de kan tänkas få en position under de vuxna (Eriksson, 2010; Eriksson & Näsman 2009). Däremot kan det också innebära en fördel i att vuxna får representera barnets röst, särskilt i de fall barnen är så pass små och inte kan uttrycka sig själva.

Barnfridsbrottet i sig kan även tolkas som underordnad i förhållande till det grundbrott som begåtts. Enligt oss tyder nämligen empirin på ett maktförhållande mellan barnfridsbrottet och grundbrottet. Ett exempel som kan synliggöra detta är mål T6 där följande formulering görs:

Inte heller att bevittna en ringa misshandel kan anses utgöra en sådan allvarlig kränkning av ett barns personliga integritet att något skadestånd ska utgå.

Ett barns personliga integritet är något som rätten här tar hänsyn till. Ringa misshandel betyder att grundbrottet är av mildare karaktär och inte utgör en *allvarlig* kränkning. Dessa formuleringar kopplas till personlig integritet där tingsrätten gör bedömningen att denna inte skadats i enlighet med lagformuleringen. Innebörden av att äga sitt mål och få sin röst hörd kan tänkas betyda att du även ska få en individuell bedömning av skadan det orsakat. Det kan i det här fallet visa en tendens på hur barnet inte äger sitt mål till fullo.

5.4 Att se i relation till att höra

Ett fjärde tema som identifierats handlar om innebörden av begreppen *se* och *höra*. Vi har uppmärksammat att dessa verkar ställas i relation till varandra när tingsrätten gör bedömningen om barnet bevittnat våldet eller inte.

I mål T7 har barn 1 och barn 2, befunnit sig i lägenheten med sin mamma, när deras pappa, knackade på. Båda barnen befann sig i sovrummet när mamman öppnade ytterdörren. Pappan gick in och hämtade barn 1, medan mamman sprang efter. Pappan sparkade mamman utanför ytterdörren i korridoren medan barn 1 befann sig i hans famn. I mål T7 formulerar tingsrätten följande angående barn 2:

Den bevisning som åberopats talar tvärtom emot att barn 2 skulle ha bevittnat misshandeln av mamman, eller att hen ens hört något av den delen av händelseförloppet.

I citatet ovan särskiljs *bevittna* från att *ha hört* händelseförloppet. I prop. 2020/21:170, som nästintill alla domar hänvisat till, förklaras att barn som hört *och/eller* sett händelsen ska anses ha bevittnat våld. I detta fall kan vi tolka det som att formuleringen av domskälet antyder en skillnad mellan begreppen *bevittna* och *att höra* genom att begreppen ställs i relation till varandra. Propositionen är formulerad att begreppet *bevittna* ska innefatta både *se* men också *höra* händelsen, något som inte verkar göras i det här fallet.

Ett annat fall där begreppet bevittna kan problematiseras är i mål T8. I detta fall är ett barn aktuell som målsäganden. Barnet har befunnit sig i sitt rum i bostaden, där hen bor med sin biologiska pappa samt bonusmamma.

Det finns enligt tingsrättens mening ingen anledning att betvivla hens uppgifter om att hen sett och hört vissa delar av det som hände. [...] Tingsrätten noterar att barnet i ett skede hörde mamman ropa att pappa slog ihjäl henne. Detta rop från mamman kan emellertid inte sättas i något direkt tidsmässigt samband med händelseförloppet i övrigt. Att barnet hört detta rop kan därför, enligt tingsrättens mening, inte leda till slutsatsen att hen bevittnade misshandeln på det sätt som lagen avser.

Genom rättens inledande formulering av domskälet verkar barnet alltså hört vissa delar av händelseförloppet. Å ena sidan bekräftar tingsrätten att barnet hört att mamman ropat att pappan slog ihjäl henne, å andra sidan används andra argument som verkar tyda på att händelsen inte är styrkt i den mån som lagen kräver. För det första tolkar vi dessa argument som att det inte kan sättas i en tidsmässig ordning, alltså den del i händelsen som innefattar våld och således kan relateras till grundbrottet. För det andra hör barnet ropet från mamman och inte från pappan. Hade ropet istället kommit från pappan i form av "jag ska slå ihjäl dig" hade det inneburit ett hot. Sammanfattningsvis verkar detta antyda att det finns vissa begränsningar i att fånga upp det barnet kan uppleva i våldsutsatta hem. Barnfridsbrott uppkom utifrån barnkonventionens bestämmelser om att stärka barns rättigheter och straffrättsliga skydd genom att göra dem ägare av sitt eget mål. Det här antyder att vi bör lyssna mer på barnen något som den tidigare forskningen också presenterat. Det här fallet kan därför tänkas exemplifiera hur barnets ägande och egen röst begränsas, likt det sätt som Eriksson och Näsman (2009) menar kan bli paradoxalt. Lagen ska lyfta fram barnets ägande och dess röst, något rätten gör eftersom de inte betvivlar barnets uppgifter. Samtidigt måste rätten förhålla sig till kriterier som lagen avser, alltså att det inte räcker att barnet endast uppfattat inledning till, alternativt effekterna av våldet. Barnens röst begränsas alltså utifrån lagens formulering när den snarare ska syfta till att höja barnens röst.

Ovanstående reflektion menar vi även skulle kunna visa på ytterligare en aspekt kring begreppet bevittna, nämligen i relation till den rumsliga närheten. Mål T9 är ett fall med tre barn. Två av barnen befann sig i samma rum som misshandeln ägde rum i medan det tredje barnet satt i rummet bredvid. Tingsrätten formulerar följande bedömning:

Parets tvillingar – barn 1 och barn 2 - befann sig i köket i samband med att misshandeln inleddes där. Att barnen inte kunnat undgå att uppfatta misshandelns framstår som

uppenbart [...] När det däremot gäller om äldsta barnet – barn 3 - bevittnat misshandeln är det inte visat att hen från vardagsrummet vare sig sett eller hört den brottsliga gärningen begås.

Rätten använder sig av formuleringarna *inte kunnat undgå* i relation till *uppenbart*. Dessa ordval kan tänkas antyda att rätten lägger vikt på vart i huset, i relation till brottet, bedömningen bör utgå ifrån. Domskälet började med att citera prop. 2020/21:170 där det fastställs att barn som bevittnat våldet kan göra det från ett annat rum. I fallet framgår att barnen befunnit sig i olika rum och tingsrätten gör bedömningen att två av tre barn bevittnat våldet, de barn som befunnit sig i samma rum. Detta skulle kunna ses som att den rumsliga närheten ger en högre brottsofferstatus. Rättens formulering verkar antyda att eftersom de två barnen befann sig i samma rum som händelsen var det uppenbart att de inte kunnat undgå våldet. Däremot vad det gäller det äldsta barnet verkar det svårare att bedöma huruvida hen också bevittnat våldet. Detta kan tolkas som att det därmed finns ett mer “rätt” sätt att bevittna våld på.

Utifrån ovanstående fall verkar det finnas en komplexitet mellan att se, höra och den rumsliga närheten. Problemet med att en skiljelinje görs mellan se, höra och rumslig närhet menar vi kan komma att påverka vilka barn som lättare uppnår brottsofferstatus. Det barn som befinner sig i nära anslutning, gärna i samma rum, som både ser och hör våldet kan tänkas erhålla en större offerroll, kontra det barn som befinner sig i ett annat rum och där det inte kan styrkas på liknande sätt att hen uppfattat händelsen.

5.5 Ett barnperspektiv

Ett sista tema som identifierats handlar om när rätten förmedlar ett tydligt barnperspektiv i sina formuleringar. I mål T10 är det ett barn som är målsägande. De närstående är biologisk mamma och bonuspappa. Tingsrätten poängterade följande:

Med hänsyn till att bevittnandet av våld mellan föräldrar och närstående kan skada barnets trygghet till sådana personer anser tingsrätten att det yrkade beloppet om 5 000 kr framstår som skäligt.

Formuleringen *kan skada barnets trygghet* kan här relateras till formuleringen *med hänsyn till*. Vi tolkar det som att rätten väger in potentiella konsekvenser för barnet, där risken att skada barnets trygghet finns. Det kan vidare tänkas att rätten poängterar det forskning visat, att våld mellan närstående och föräldrar anses mer skadligt än när det gäller personer som inte är barnets anknytningspunkter. Att rätten formulerar sig på detta vis tolkar vi som att ett barnperspektiv lyfts fram, där barnets utsatthet och målsäganderoll verkar tillskrivas högre status.

Ett annat exempel där ett barnperspektiv synliggjorts är i mål T11. I det här fallet är det ett barn som ligger på ett skötbord. Barnets pappa kommer in och börjar misshandla samt hota mamman när hon byter blöja på barnet.

Det är också ostridigt i målet att barnet befann sig i omedelbar närhet på ett skötbord i sitt sovrum och låg och skrek på grund av händelsen som utspelade sig intill hen.

Formuleringen *på grund av* antyder att rätten finner det *ostridigt* att barnet bevittnat våldet eftersom det var i *omedelbar närhet* och *skrek*. Detta skulle kunna förstås utifrån att rättens formulering tyder på att den omedelbara närheten och att barnet skrikit på grund av händelsen gör det svårt att förneka att barnet utsatts för våldet. Vi tolkar att detta verkar vara gemensamma nämnare till att barn erhåller högre brottsofferstatus.

Gemensamt för fall där även barnets målsäganderoll verkar erhålla högre status kan tänkas ha att göra med att samtliga domskäl utgår från och *relaterar* sin bedömning till prop. 2020/21:170. Dessa formuleringar menar vi nämligen i längden baseras på det förarbete som gjorts om kriminaliseringen. Vi tolkar att det i många fall alltså finns kunskap om vad bevittnande av våld mellan närstående *kan* göra mot barn. Detta kan liknas med vad Tiby (2012) benämner som särskilt sårbara offer, eftersom barnen i sitt hem inte kan värja sig från denna typ av våld som dessutom utspelar sig mellan två av barnets omsorgspersoner. Det ska dock poängteras, enligt tidigare tolkning, att proposition och lag inte alltid verkar kunna bidra till klar vägledning.

Barnets ägande i sitt eget mål verkar även stärkas när rätten utgår från barnets egen berättelse. Exempelvis hänvisade rätten i mål T12 till hur förhören med barnen genomförts på ett kompetent sätt:

Det ska nämnas att barnförhören har hållits på ett mycket kompetent sätt under lugna och trygga förhållanden, vilket gör att värdet av det som barnen då har sagt är högt.

Vi tolkar det som att rätten kopplar formuleringen ett *mycket kompetent* sätt att genomföra förhör på med att förhållandena för dessa ska vara *lugna och trygga*. Vidare verkar rätten även konstatera att detta innebär att värdet i vad barnen sagt kan *ses som högt* och att barnens egna vittnesutsagor kan användas. Att kunna använda sig av barnens utsagor går dessutom i linje med det som barnkonventionen anger, nämligen rättigheten att fritt få uttrycka sig och få sin röst hörd. Det som Överlien och Hydén (2007) kom fram till i sin studie var även att när vi lyssnar på barnens egna berättelse kommer vi kunna förstå deras behov bättre och ge det stöd som krävs.

6. Slutsats och diskussion

Syftet med studien var att bidra med förståelse kring lagen om barnfridsbrott i form av hur barn konstrueras som målsägande i tingsrättsdomar, samt vad det kan få för betydelse för barnets brottsofferstatus. Våra slutsatser som svarar på frågeställningarna presenteras i två nya rubriker och sammanfattar de resultat vi funnit från våra huvudteman. Arbetet bidrar med fördjupad kunskap i hur den rättsliga bedömningen i olika barnfridsbrott hittills sett ut och hur det kan förstås utifrån barnets brottsofferstatus. Nedan för vi en diskussion kring de fynd vi hittat och presenterar de slutsatser vi dragit. Avslutningsvis ger vi förslag till vidare forskning på området.

6.1 En hierarkisk ordning

Vår analys visade flera hierarkiska ordningar kring barnfridsbrottet, både gällande begrepp och individer. Då barnfridsbrottet står i relation till grundbrottet ställs exempelvis barnet per automatik i relation till den vuxna. Det har bidragit till att brottstypen sett sig mer som ett sidobrott till grundbrottet och en konsekvens kan därmed tänkas vara att barnfridsbrott värderas lägre. Barnets ägande av sitt eget mål verkar förhållas till den vuxnes ägande och står följaktligen inte självständig. Det empiriska materialet för studien har dessutom visat en tendens till att vuxnas vittnesutsagor har getts en central roll, vilket bör undvikas enligt Överlien och Hydén (2007).

En slutsats är således att lagen barnfridsbrott riskerar att inte höja barnets röst eller brottsofferstatus på det sätt som lagen är tänkt att göra, då det är de vuxnas vittnesuppgifter som lyfts fram. Barnen får i vårt material en underordnad position, vilket kan relateras med Eriksson och Näsmans (2009) slutsats, det vill säga att barnen har begränsade möjligheter att påverka sitt eget utfall. Det problematiska i att utgå från en vuxens perspektiv är att barnets egen upplevelse riskerar falla mellan stolarna, vilket blir motsägelsefullt enligt oss, då lagen kom till för att ge röst åt barnen och stärka deras ägandestatus.

Utifrån våra socialkonstruktivistiska och viktimologiska glasögon har vi noterat att på vilket sätt ett barn bevittnat händelsen kan komma påverka barnets offerstatus. Barn som endast hört våldet verkar erhålla lägre offerstatus i jämförelse med barn som även sett våldet. På grund av hur lagen formulerats får alltså språket som använts en direkt påverkan för barnets brottsofferstatus. Detta sker genom vilken innebörd rätten tillskrivit begreppen se och höra och kan således påverka vilka och hur barn får brottsofferstatus. Den reaktion och agerande som uppvisats vid händelsen verkar ha varit en avgörande faktor där barnet dessutom tenderar att

jämföras med sina syskon. Detta blir i praktiken problematiskt utifrån vad exempelvis Överliens (2016) forskning visar, nämligen att barn reagerar olika i utsatta situationer. Vi drar utifrån detta slutsatsen att det finns risk för att barn som målsäganden konstrueras i relation till varandra där en konsekvens blir att det ena anses i mer behov av skydd än det andra. Det kan i sin tur leda till föreställningar om vad som är ett "rätt" sätt att bevittna våld samt "rätt" sätt att reagera och agera. Därmed finns en risk att lagen tillämpas orättvist.

6.2 Legitimt kontra icke-legitimt offer

Följden av om lagen tillämpas orättvist kan leda till föreställningar om vad ett legitimt respektive icke-legitimt brottsoffer är. Vi liknar detta med Christies (1986) teori som belyser vad som gör att vissa personer lättare erhåller brottsofferstatus än andra. I analysen har vi visat att barn som anses vara ett legitimt offer, är de som skriker, agerar och riktar uppmärksamheten mot våldet. I jämförelse med detta är ett icke-legitimt offer ett barn som väljer att ha blicken kvar på Tv:n eller inte gå in i rummet där våldet sker. Det kan alltså innebära stereotypa föreställningar, det vill säga två konstruktioner där en legitim offerroll innebär att barnet är rädd, sårbart och i en utsatt position, medan en icke-legitim roll är när barnet är passivt, tar avstånd och riktar uppmärksamheten mot något annat. I analysen har vi dessutom sett att det i många fall är svårt för ett barn att hävda status som offer, då barnet saknar förutsättningar för detta. Det kan exempelvis handla om ålder, förståelse för rättssystemet eller att man inte förstått vad man utsatts för. I andra fall kan det bero på att det varit den vuxnas uppfattningar gällande händelsen samt hur utsatt barnet ansetts vara, vilket bidrar till att vi inte hör barnet.

Ett kriterium från Christies (1986) teori är att offret måste vara tillräckligt stark för att kräva sin offerstatus, det är något som vi menar blir särskilt problematiskt utifrån ovanstående begränsningar när det kommer till barnfridsbrott. En slutsats kan därmed vara att barnet i högre utsträckning inte äger sitt mål till fullo, eftersom de inte kan kräva brottsofferstatus på samma sätt som vuxna kan. Barnets brottsofferstatus blir alltså per automatik inte högre trots att barnet har sitt mål uppe i rätten.

6.3 Sammanfattande slutsats

Avslutningsvis verkar det alltså som att det tingsrätten väljer att lyfta i domskälet fungerar som det som konstruerar barnet och dess ägandestatus. Likt det Henry (2017) lyft, innebär dessa sociala konstruktioner som sker i tingsrättsdomar genom formuleringar och lagen, att olika agerande både kan forma och begränsa förutsättningarna till vilka barn som anses vara mest

utsatta. Utifrån ovanstående diskussion är det alltså barn som konstrueras i form av ett legitimt offer, framför ett icke-legitimt, som erhåller högre brottsofferstatus då de kan tänkas vara mer utsatta för våldet.

Eftersom vi i resultatet kunde identifiera potentiella brister kring barnets representation, individualitet och olika maktförhållande,¹⁵ verkar det i praktiken som att barn riskerar jämföras och ställas i relation till andra i domskälen. Detta relaterar vi till den kritik som framförts under förarbetet till lagen. Det som ifrågasattes var nämligen dels om lagändringen är det bästa sättet att lyfta barnets röst på, dels det faktum att barnet tvingas vittna mot sina närstående och dels att begreppet bevittna riskerar att exkludera barnets olika upplevelser och utsatthet (prop. 2020/21:170).

Barnfridsbrottet är alltså något vi konstaterar ter sig komplext, framförallt då brottet behandlar indirekta offers utsatthet. Att inte direkt utsättas för våldet, men istället påverkas av omständigheterna runt omkring verkar göra att brottstypen och dess offer konstrueras utifrån någon form av gråzon, som dessutom påverkar den brottsofferstatus som ges. Vi anser därmed att det behövs mer forskning inom området och ett förslag är att gå vidare med att analysera domskäl ytterligare. Det vore exempelvis intressant att undersöka, genom en kvantitativ studie, om det finns ett mönster mellan hur du bevittnat våldet och hur detta påverkar utfallet. Det skulle även vara intressant att inkorporera ett genusperspektiv, etnicitet och/eller ålder som en del i konstruktionen av barn som målsägare vilket den här studien inte täcker. Då skulle exempelvis feministisk våldsteori kunna vara ett intressant teoretiskt perspektiv.

¹⁵ Likt det sätt som Åkerlund och Gottzén redovisat.

7. Litteraturlista

Barnrättighetsutredningen. (2016). *Barnkonvention blir svensk lag*. (SOU 2016:19). Stockholm.

Bergström, G. & Boréus, K. (2018). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I Boréus, K., & Bergström, G. (red.), *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur, s. 17–45.

Bergström, G. & Ekström, L. (2018). Tre diskursanalytiska inriktningar. I Boréus, K., & Bergström, G. (red.), *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur, s. 253–301.

Boréus, K. & Kohl, S. (2018). Innehållsanalys. I Boréus, K. & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur, s. 49–89.

Brottsförebyggande rådet. (2014). *Brott i nära relation: En nationell kartläggning* (Rapport 2014:8). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861526/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga tre. Stockholm: Liber.

Burr, V. (2015). *Social constructionism*. Upplaga tre. London: Routledge.

Carrabine, E., Cox, A., Cox, P., Crowhurst, I., Di Ronco, A., Fussey, P., Sergi, A., South, N., Thiel, D. & Turton, J. (2020). *Criminology: A Sociological Introduction*. Upplaga fyra. New York: Routledge.

Christie, N. (1986). Det idealiska offret. I Åkerström, M., & Sahlin, I. (red.), *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur AB, s. 46–60.

Corbin, J.M. (2011). Memos, Memoing. I *The sage encyclopedia of social science research methods*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. Upplaga två. Malmö: Gleerups utbildning.

Eriksson, M. (2010). Children Who “Witness” Violence as Crime Victims and Changing Family Law in Sweden. *Journal of Child Custody*, 7(2), s.93-116, Doi: 10.1080/15379418.2010.508258.

Eriksson, M. & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredares bemötanden och barns strategier. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 16(1). Doi: 10.3384/SVT.2009.16.1.2509.

Hammersley, M. (2011). I *The sage encyclopedia of social science research methods*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (red.) (2012). *Viktimologisk forskning; Brottsoffer i teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Heber, A. (2019). Hur görs viktimologi? Dåtid, nutid och framtid. I Heber, A. & Roxell, L (red.) *Att odla kriminologi: Perspektiv på brott och utsatthet*, s.55–71. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

Henry, C. (2017). Expanding the Legal Framework for Child Protection: Recognition of and Response to Child Exposure to Domestic Violence in California Law. *Social Service Review*. 91(2), s.203-232. Doi: <https://doi.org/10.1086/692399>.

Hydén, M. (2012). Våld i nära relation – att lyssna till berättelse om responser på våldet. I Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (red.) *Viktimologisk forskning; Brottsoffer i teori och metod*, s. 95–116. Lund: Studentlitteratur.

James, A. & Prout, A. (1997). Re-presenting childhood. I James, A. & Prout, A. (red.). *Constructing and reconstructing childhood*. Upplaga två, s.227-246. New York: Routledge. [https://books.google.se/books?hl=sv&lr=&id=vtqQAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA227&dq=James,+A.+%26+Prout,+A.+\(2015\).+Re-presenting+childhood.&ots=aHq2Jtul5h&sig=ls-o3f5c099iO7_4g_QUUnjAasE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.se/books?hl=sv&lr=&id=vtqQAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA227&dq=James,+A.+%26+Prout,+A.+(2015).+Re-presenting+childhood.&ots=aHq2Jtul5h&sig=ls-o3f5c099iO7_4g_QUUnjAasE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)

Janson, S., Jernbro, C. & Långberg, B. (2011). *Kroppslig bestraffning och annan kränkning av barn i Sverige – en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Karlstads universitet.

https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2013/11/Kroppslig_bestraftning_webb.pdf

Jernbro, C. & Janson, S. (2016). *Våld mot barn - en nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

([https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/08/Vald_mot_barn_2016-en-nationell_kartlaggning.pdf#__utma=1.946987762.1643033169.1643896227.1643899146.3&__utmb=1.5.10.1643899146&__utmc=1&__utmz=1.1643899146.3.3.utmcsr=google%7Cutmccn=\(organic\)%7Cutmcmd=organic%7Cutmctr=\(not%20provided\)&__utmv=-&__utmh=125213962](https://www.wallmannabarnh.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/08/Vald_mot_barn_2016-en-nationell_kartlaggning.pdf#__utma=1.946987762.1643033169.1643896227.1643899146.3&__utmb=1.5.10.1643899146&__utmc=1&__utmz=1.1643899146.3.3.utmcsr=google%7Cutmccn=(organic)%7Cutmcmd=organic%7Cutmctr=(not%20provided)&__utmv=-&__utmh=125213962))

Justitiedepartementet. (2021). *Barn som bevittnar brott*. (Regeringens proposition 2020/21:170). Stockholm: Regeringskansliet.

McLaughlin, E. & Muncie, J. (2019). *The Sage Dictionary of Criminology*. Upplaga fyra. London: SAGE Publications.

Nationalencyklopedin (NE). (u.å). *Målsägande*. [http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/målsägande](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/malsagande) (2022-04-20).

Osofsky, J. D. (2003). Prevalence of children's exposure to domestic violence and child maltreatment: Implication for prevention and intervention. *Clinical child and family psychology review*, 6(3), s.161-170. Doi: 10.1023/A:1024958332093.

Rädda barnen. (2009). *Aldrig våld - 30 år av svensk lagstiftning mot aga*. Stockholm: Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/49bbc4/contentassets/dae013d7402b4af28f0fb2518f45b68d/aldrig-vald---30-ar-av-svensk-lagstiftning-mot-aga> (2022-04-20).

SFS 2009:400. *Offentlighets – och sekretesslag*. Stockholm: Justitiedepartementet. [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighets--och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400%20-%20h%C3%A4mtad%202022-04-11\(2022-04-11\)](https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighets--och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400%20-%20h%C3%A4mtad%202022-04-11(2022-04-11)).

Sveriges domstolar. (2021). Målsägande. <https://www.domstol.se/amnen/brott-och-straфф/for-dig-som-ar-kallad-till-brottmalsrattegang/malsagande/> (2022-04-22).

Tiby, E. (2012). Islamofobiska hatbrott mot barn. I Heber, A., Tiby, E. & Wikman, S. (red.) *Viktimologisk forskning; Brottsoffer i teori och metod*, s. 271–294. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningsved_VR_2017.pdf (2022-04-22).

Åkerlund, N. & Gottzén, L. (2016). Children's voices in research with children exposed to intimate partner violence: a critical review. *Nordic Social Work Research*, 7(1), s.42-53. Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/2156857X.2016.1156019>.

Åklagarmyndigheten. (2021). *Faktablad Barnfridsbrott*. Åklagarmyndigheten.
<https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/informationsmaterial/faktablad-barnfridsbrottet.pdf> (2022-03-31).

Åklagarmyndigheten. (u.å). *Målsägandebiträde*. Åklagarmyndigheten.
https://www.aklagare.se/om_rattsprocessen/berord-av-brott/utsatt-for-brott/malsagandebitrade/ (2022-04-20).

Österberg, E. (2002). Upptäckten av den oskyldiga människan - Brottsoffer som problem. I Bergenlöf, E., Lindstedt Cronberg, M. & Österberg, E. (red.). *Offer för brott: Våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges historia från reformationen till nutid*. Lund: Nordic Academic Press, s. 9–24.

Överlien, C. & Hydén, M. (2007). Att tvingas lyssna – hur barn bevittnar pappas våld mot mamma. *Barn*, 25(1), s.9–25. Doi: <https://doi.org/10.5324/barn.v25i1.3590>.

Överlien, C. (2016). “Do you want to do some arm wrestling?”: Children's strategies when experiencing domestic violence and the meaning of age. *Child & Family Social work*, 22(2), s.680-688. Doi: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/cfs.12283>.

Bilaga 1

Tabell 1. Insamling av empiriskt material

Datum & Databas	Sökning	Tidsperiod	Filter	Antal träffar	Avgränsningar	Valda domar
2022-04-05 InfoTorg Juridik	Barnfridsbrott	2022-01-01 - 2022-04-05	Tingsrätter Endast domar	133	En dom per tingsrätt Sorterat i bokstavsordning efter vilken tingsrätt Ej överstiga 30 sidor	16

Tabell 1 visar de kriterier vi ville inkludera samt exkludera för insamling av empiriskt material.

Tabell 2. Kodschema

Övergripande Koder	Beskrivning av övergripande kod och subkoder
Brottsofferstatus*	Svag, legitim plats, gärningsperson okänd och ond
Viktimisering*	Vilka barn som kan ses som mer utsatta för våldet, lyfts brottsoffrets personliga upplevelser
Hur språket formar och begränsar*	Formuleringar och ord som beskriver exempelvis olika sätt av att se och höra våldet, hänvisningar till proposition och lag
Reaktioner/ Förvarstekniker*	Barnets reaktion och agerande. T.ex. gråta, skrika, rädsla, gå emellan, tysthet, elektronisk teknik, passiv reaktion
Målsäganderoll	Eget ägande
Grundbrottet	Påverkar grundbrottets allvarlighetsgrad barnfridsbrottet bedömning, sidobrott
Konsekvenser	Utfallet i domen
Tillförlitlighet och Trovärdighet	Är det samma bedömning som för en vuxen
Ålder	Framkommer ålder
Involverade parter	Antal barn, på vilket sätt är de närstående
Barnperspektiv	Sårbarhet, uttrycksförmåga
Vem står i fokus	Stödjer grundbrottet barnfridsbrottet och tvärtom
Syskon	Olika bedömningar för syskonen
Rumslig närhet	Annat rum

Tabell 2 visar dels de övergripande koder som grundades i vår teori, tidigare forskning och frågeställningar (markerade med *) men även andra subkoder och övergripande koder som växte fram induktivt i mötet med empirin. Både de koder som vi gick in med från början (markerade med *) och de som vuxit fram låg till grund för vad som skrevs i våra memos. De bidrog sedan till att forma våra huvudteman och underteman.

Bilaga 2

Tabell 3. Resultatets huvudteman och underteman

Huvudteman	Beskrivning av vad som relaterats till undertemat
Barnet som skyddas	Relaterat till hur barnets reaktion och agerande kan bidra till viktimisering av barnet. Underteman som legitimt och icke legitimt agerande uppstod.
Barnfridsbrottets begränsade förutsättningar	Relaterat till hur formuleringar i propositionen används i relation till hur tingsrätten bedömt händelsen. Underteman som uppfattning av det brottsliga i händelsen formades och hur det kan begränsa barnets upplevelse.
Barnet i underordnad position	Relaterat till hur det enskilda barnet positioneras till andra individer samt grundbrottet. Underteman som en homogen grupp och vems röst som hörs uppstod.
Att se i relation till att höra	Relaterat till hur begreppen se och höra beskrivits i domskälen gällande huruvida barnet ansetts bevittnat händelsen. Underteman som att se våldet kontra att höra våldet, begränsningar att lyssna på barnens röst samt rumslig närhet uppstod.
Ett barnperspektiv	Relaterat till propositionens argument till införandet av lagen. Underteman som stärkte barnets ägande i målet formades genom om de valt att lyfta barnets röst samt konsekvenser av att bevittna våld.

Tabell 3 visar våra fem huvudteman som skapades gemensamt, dels efter det vi antecknat i våra memos, men även som en del av analysprocessen i form av diskussioner över materialet. I andra kolumnen finns beskrivning på hur våra olika underteman formades och vad vi relaterat till dessa.